

hoort, en daarom alleen uit het geloof zelf op-  
kient in het verblijf hart.

En is men eenmaal in deze stroomen van  
twijfelingen en bekommernissen meesleept, en  
leeft men in een omgeving, die deze slingeren  
aanmoedigt, en hoort men een prediking, die er  
geen bestier voor geeft, ja, dan blijft het bij  
deze kinderen Gods soms tot in hun laatste  
dagen een angstig vragen, en breekt lang niet  
zoo veldt eerst kort voor het sterven het volle  
licht door in hun ziel.

Niet alsof eruit op dat late oogenblik de  
eerste genade aan hen besteed werd. Die ge-  
nade werkte reeds lange jaren.

Maar nu eerst vallen de schellen van de  
oogen, en zien zij het licht.

Voor het overige daarentegen heerscht er  
bij maar al te veel sterfbedden een dofte,  
geestelooze toon, en staat er op, o, zoo men-  
ig graf een zielaangrijpend vraagteken.

Wat was dit sterven? Een ingang in het  
eewige leven, of een voor eeuwig verzuiken  
in de handen der helle en des doods?

Dit maakt het dan ook zoo verklaarbaar,  
dat men, vooral als de gemeenester zegt dat  
er geen hoop meer is, nog zoo vaak een laatste  
poging aanwendt, om den stervende tot zijn Hei-  
land te roepen.

En dit moet ook. En mis het uit drang van  
heilige liefde en niet uit harde hooghartigheid  
geschiedt, is dit altoos prijelijk.

Soms droeg het ook vrucht.

Alleen maar, zulk vermaan aan de stervenden,  
droeg zoo dikwijls het karakter van inhaling  
van verzuim.

En moeder, die in gezonde dagen haar man,  
haar kind geestelijk maar in het wild had laten  
groeien; die zelfs in de eerste dagen der ziekte,  
toen er nog geen gevaar was, alleen over  
hoofden en kalfen had gesproken; en nu,  
in het uiterste oogenblik, door den na-  
derenden doodstrijd opgeschrikt, zich plotseling  
herinnert, dat ook haar man, haar kind een  
ziel voor eeuwig te verliezen heeft, en nu want  
de schade van vroeger door een dringend  
woord te kunnen inhalen.

En dit nu baat meestal niets.

Omdat ze er de kunst niet van verstaat;  
omdat de arme lijder reeds te ver weg en te  
beneveld is; en ook omdat God aan zulk doen  
geen zegen heeft toegezegd.

Maar wel gaat van zulk pogen der wanhoop  
een kreet der conscientie aan alle levenden  
uit: Nu nog, in den welangenamen tijd, in het  
heden der genade, bedenkt voor u zelve, en  
bedenk voor uw lievelingen wat tot uwen eeuwig-  
gen vrede dient.

En vraagt ge, of we dan, als een onzer lie-  
ven wegsterft, zonder onvoor zijn sterven een  
teken van geestelijk leven te geven, het oordeel  
hebben te vellen, dat wie heenging ver-  
loren is, — dan luidt het antwoord: *Gij hebt niet  
te vellen. Die de levenden en de dooden voor-  
deelt, is de Heer.*

Ge moogt dus niet zeggen: Hij zal toch  
wel zalig wezen. Waar geen grond bleek, hebt  
geen grond. En althans in deze heilige zaak  
van zoo ontzettenden ernst zult ge niet liegen.

Is niets van het kindschap in den gestorvenen  
door u ontdekt, dan mist ge ook elk recht, om te  
zeggen, dat God hem toch wel genadig zal zijn.

En ook moogt ge voor den gestorvenen niet  
meer bidden, of God hem alom genadig wil  
zijn; want al heeft het woord van den Prediker  
zooals de boom valt, blijft hij liggen: een  
enigzins anderen zin, toch is de gedachte die  
het vrome volk hierin uitsprekt, volle waar-  
heid.

Aan deze zijde van het graf moet het leven  
in de ziel en het licht in het zielaog er zijn,  
of het komt er niet.

Aan de overzijde van het graf is er geen  
plaats meer voor bekeering.

Denk slechts aan den rijken man in de ge-  
lijkenis.

»Tusschen u en ons is een diepe kloof,  
zoodat wie over wilde komen, niet zou kunnen.»

Maar, en hier dient nadruk op gelegd, ge  
moogt evenmin zeggen: *Hij is verloren*; want  
ook dat weet ge niet.

Toen Calvin hoorde van den fanatieken  
moordenaar, die den hertog de Guise had over-  
hoop gestoken, zei hij: »Niemand weet of God  
nog niet in zijn doodsgil den hertog genadig is  
gewest.»

Gods vrijmacht zult ge niet verkorten.  
Genade ten leven instorten is een werk van  
een ondeelbaar oogenblik, en gij kunt nooit zeg-  
gen, wat het God belieft, nog in zulk een laatste  
oogenblik, nog in den jongsten snik aan den  
stervende te doen.

Ge moogt niet zeggen, dat het zoo is. Ge  
mist zelfs allen grond der hoop, om er op te  
ruiten. Maar de mogelijkheid blijft, en dit reeds  
stuit de wanhoop.

Bij alle kinderen Gods is het sterven een  
afsterven van de zonde, en wie merkt er iets  
van, dat God in het sterven dit afnemen van  
alle zonde en dit voltooien der heiligmaking  
tot stand brengt?

Van Gods verborgen werking in de ziele  
merken we later, als de vrucht er van uit-  
komt; maar als de Heilige Geest het inwendig  
verborgen werk volvoert, is het voor ons een  
geheimenis.

Ge hebt dus geen oordeel te vellen. Niet  
te roemen in een zaligheid, waar ge niet van  
weet. U niet te sussen met een algemeen  
praatje zonder ernst. Noch ook van een hoop  
te gewagen, waar ge geen grond voor hebt.

Ge hebt het aan God over te geven, en  
dankbaar de mogelijkheid te erkennen, dat er  
nog genade kan gewekt zijn.

Het »heden zult gij niet mij in het paradijs  
zijn» kwam ook immers onverwacht.

Jesus' discipelen zijn op de vlucht geslagen.  
Judas heeft hem verraden. Petrus bent ver-  
loochend. Enkel Johannes is bij het kruis  
gezien. Alleen een paar vrouwen volhardden  
in hun liefde. En terwijl alle deze kinderen  
Gods sidderen en beven en zondigen, is het  
de moordenaar aan het kruis, voor wien Jesus  
de deur van het paradijs ontlokt.

Zoo heeft Jesus nog in het sterven op het  
vloekhout aan onze stervenden gedacht, en  
door dat aangrijpende woord tot den kruis-  
lijder, zijn doodstangen, aan zoo duizend en nog-  
maals duizend zielen, die in hun sterven wan-  
hoopen, nog in dat sterven zelf den moed en  
de hoop der behoudenis bereyden.

O, in het sterven valt zelfs de laatste vroom-  
heid weg, en komt onze ziele zoo naakt en  
in haar schaamte voor haar God te staan. De  
afstand tusschen den moordenaar en een liefkind  
Gods als Johannes krint in de ure van het  
sterven zoo in.

Het woord dan zoo enkel genade. Zoo niets  
dan een »Heere Jesus, ontvang mijn ziel!»

En daarom zie in dagen van zoo somberen  
ernst niet op uw stervende, zie niet op uw

dood, blijft niet op zijn grafsteen staren, maar  
staar eeniglijk op de genade uws Heeren, zoo  
vrijmachtig, zoo Goddelijk ontfermend en zoo  
rijk.

KUYPER.

Amsterdam, 16 Dec. 1892.

SYNODAAL PALEIS.

Het Synodale Genootschap zal thans ook  
haar Synodaal paleis in de residentie ver-  
krijgen.

Een somme gelds is bijeengebracht, een  
kostbaar pand in de Javastraat te 's-Grave-  
nhage aangekocht, en daar zal nu voortaan  
de Synodale Hierarchie zetelen.

Nu, het zij haar gegund.

Het lokal, in een gewezen stal, onder  
de benauwde verwulven van een zijvleugel  
der Willenskerk, was een al te sober lokal  
voor zulk een hoogerwaardig lichaam.

Niet daarom wijzen we dan ook op  
dit feit.

Maar wel, om nogmaals te doen uit-  
komen, hoe volmaakt in strijd met den  
aard van een Gereformeerde kerk zulk een  
stichting is.

De Gereformeerde kerk, die geen Hier-  
archie kent, maar ze bestrijdt, kan juist  
deswege nooit een vaste plaats voor haar  
Synoden aanwijzen.

Zij is uit de gemeenten, zoekt daarom de  
gemeenten, en wordt deswege nu hier, dan  
daar gehouden.

Elke Hierarchie daarentegen trekt naar  
een vaste plaats.

De Pauselijke Hierarchie heeft haar zetel  
in Rome; de Anglicaansche Hierarchie in  
Canterbury; en zoo ook de Synodale Hier-  
archie in Den Haag.

Toch staat zelfs onder deze drie de Syno-  
dale Hierarchie het laagst.

Rome als zetel spreekt van aanspraak op  
zelfstandigheid. Canterbury spreekt van  
historischen zin. Maar de Residentie stad  
getuigt van niets dan zucht, om een bijwiel  
bij het rad van Staat te zijn.

Noch fierheid, noch historischen zin,  
maar de poging om iets van den luister  
van den aardschen troon voor zich te rooven.

En nu sprak het van zelf, dat dit er toe  
moest leiden, om ook een eigen Synodaal  
paleis te bezitten.

Te Rome het Vaticaan; te Canterbury  
het aartsbischoppelijk paleis; in Den Haag  
het Synodaal paleis.

Het is al uit één geest, en strekt zich  
naar éénzelfde doel uit.

Machtsvertoon, en vertoon van grootheid.

Eén ding zal ons slechts benieuwen, en  
dat is, of nu eindelijk de Synodale vier-  
schuur publiek zal zijn.

Of de leden van het Genootschap er bij  
zullen worden toegelaten.

O, wel, dat men voortgaan zal op den  
ouden deiftigen trant van te vergaderen in  
gesloten zittingen.

Nog hoogen we het eerste, maar het  
laatste vreesen we.

Het ligt toch zoo geheel op de fatale  
lijn, waarlangs dit hiërarchisch Genootschap  
zich voortbeweegt.

Wel veelhoofdighier wat elders eenhoofd-  
dig is, maar in aard en wezen met alle  
hiërarchie één.

Begaat nu deze hiërarchie nog de fout  
van zich ook politiek met het Conserva-  
tisme te vereenzelvigen, dan zal de paal-  
leis compleet zijn, maar dan ook het laatste  
overblijfsel van den Calvinistischen oor-  
sprong verloochend.

#### DE WETTIGHEID VAN DE LAATSTE GENERALE SYNODE.

In het laatste nummer van de *Basina* (dat  
van gisteren, 2 Dec. 1892) is door Prof. de  
Cock een stukje geplaatst over het praesidium  
van de Synode: waarvan de inhoud in het kort  
hierop neerkomt: 1. uit de bepalingen van art.  
37 en 41 van de Kerkenordening moet wor-  
den afgeleid, dat bij de Nederlandsche Gere-  
formeerde Kerken een Synodale Vergadering  
niet tweemaal achtereen denzelfden praesides  
mag hebben; en 2. een emeritus predikant kan  
in een Synode nooit wettiglijk praesides zijn,  
daar hij in zijne kwaliteit van emeritus-predi-  
kant op geenlei wijze in een kerkelijke ver-  
gadering ook maar zitting kan hebben.

In het stukje zelf wordt ook bij herhaling  
uitgesproken, waarop de beschouwingen doen.  
De geachte schrijver vond er aanleiding  
toe in de omstandigheid, dat de Voorloopige  
Synoden van Nederlandsche Gereformeerde  
Kerken te Leeuwarden (Juni 1890), te 's-Grave-  
nhage (Sept. 1891) en te Amsterdam (Juni  
1892) telkens gepresideerd zijn door Prof.  
Kuyper, emeritus predikant van de Gerefor-  
meerde kerk te Amsterdam. En met het oog  
op de dubbele onwettigheid, die z. i. daarin  
gelegen is, wil hij voor de toekomst zulke af-  
wijkingen van de Kerkenordening voorkomen.

Wanneer thans dit stukje mij aanleiding  
geeft om er met een enkel woord tegen op te  
komen, dan geschiedt dit zeker niet, omdat  
ook mijn naam er in genoemd is, of omdat ik  
het in den inhoud niet eens ben. In de vele  
kerkelijke beschouwingen, die week aan  
week worden openbaar gemaakt, is telkens wel  
het een of ander, dat ik onjuist acht, en dat  
ik toch maar altijd laat rusten; meest uit ge-  
brek aan tijd, en ook omdat ik de bestrijding  
minder noodig acht. Maar het geval, dat zich  
thans voordoet, maakt inderdaad een uitzon-  
dering; want de quaestie, die daarbij is op-  
geworpen, is voor alle onze Kerken van zoo-  
veel gewicht, en dan niet alleen voor de toe-  
komst, maar ook voor het heden, dat ik om  
der wille van die Kerken wel gedrongen word,  
het pleit voor haar op te nemen.

Immers, in bovengenoemd stukje wordt ver-  
zekerd, en zelfs als iets dat van zelf spreekt  
voorgesteld, dat de laatste Voorloopige Syno-  
den van Nederlandsche Gereformeerde Kerken  
onwettiglijk waren samengesteld, en bovendien  
onwettiglijk gepresideerd werden, reeds omdat  
Prof. Kuyper, die emeritus predikant is, daar-  
van lid was en driemaal achtereen presideerde.  
Maar indien dat juist is, dan was ook geheel  
diezelfde reden ook de Generale Synode van 17  
Juni 1892 onwettiglijk samengesteld en werd zij  
onwettiglijk gepresideerd. En nu zal wel geen  
aanwijzing noodig hebben, wat daaruit volgen

zou voor de wettigheid van de door die Syno-  
den genomen besluiten; te meer, omdat wel  
niemand beweren zal, dat de tegenwoordigheid  
en de leiding van den gewaarden emeritus-  
predikant al te onbeduidend was om eenigen  
invloed te oefenen. De gemaakte bedenking  
richt zich dus wel degelijk tegen alle onze 300  
Kerken: zij betreft de wettigheid van haar  
kerkverband, van hare gansche positie, en van  
alle kerkelijke orde in haar midden.

Rondt gesproken, ben ik dan ook van ge-  
voelen, dat een lid der Kerk, bij wien zulke  
bedenkingen aanwezig zijn, niet beginnen mag  
met ze door den druk openbaar te maken, en  
dat voorts ook de *Basina* daarvoor niet het  
plaats is. Wel is dit geen kerkelijk blad; maar  
het is toch ook niet geheel buitenkerkelijk,  
daar het uitgaat van onze eigene Theologische  
School; en in zulk een blad moet m. i. geen  
bezwaa worden uitgesproken, dat wel niet de  
bedoeling, maar dan toch de strekking heeft,  
om alle kerkelijke orde op losse schroeven te  
stellen. Zulk een bezwaart moet toch aller-  
eerst voor de Kerken zelve gebrach worden;  
en dan te rechter tijd, d. i. in dit geval, toen  
de beide Synoden in Juni 1892 nog bijeen  
waren. Ik betreur dan ook zeer, dat onze broe-  
der de Cock toen ter tijd het niet ingebracht  
heeft, wel niet op de Generale Synode zelve,  
maar dan van tevoren, in de weken die aan  
onderhandeling en voorbereiding waren toege-  
wijd, en die ook voor deze quaestie tijd en  
gelegenheid genoeg gaven. En nog minder  
begrijp ik, dat hij thans zijn bezwaart openbaar  
maakt, zonder ooit in het particulier met Prof.  
Kuyper of met mij daarover gehandeld te heb-  
ben. Niet alsof wij van kerkgeschiedenis en  
kerkrecht zoveel meer zouden weten; maar  
omdat toch wel te onderstellen was, dat wij  
voor onze afwijkende beschouwing althans  
enigen grond zouden hebben, en omdat het  
dan van belang was, dien grond te kennen,  
voordat een bezwaart van zoo verre strekking  
onder het publiek werd gebracht. In ieder ge-  
val zou het antwoorden mij dan veel aange-  
nemer geweest zijn; en misschien zou het op  
de beschouwingen van mijn waarden ambte-  
noot ook wel eenigen invloed gehad hebben.

Intusschen, het bezwaart heeft nu eenmaal  
in de *Basina* gestaan, en op sommige lezers  
misschien indruk gemaakt. Laat mij in het  
zelfde blad dan nu mogen doen, wat ik an-  
ders liever in een brief of gesprek zou ge-  
daan hebben, n. l. de aandacht vestigen op  
sommige punten, die aan de opmerkzaamheid  
van Prof. de Cock schijnen ontsnapt te zijn.

1. Wat betreft het achtervolgens opdragen  
van denzelfden praesides in Synodale vergade-  
ringen.

2. Dit was o. a. verdedigd met de opmer-  
king, dat de Synode van Emden (1571) en de  
daarop volgende Synode van Dordrecht (1574)  
beide gepresideerd zijn door Gaspar van der  
Heyden. Daarop antwoordt stelt Prof. de Cock,  
dat dit geen gelijksoortige Synoden waren,  
daar de eerste een *generale* was, en de tweede  
een *provinciale* of *particuliere*. Geheel juist is  
dit echter niet. In 1571 was het zeker wel de  
bedoeling geweest, dat een Synode zou samen-  
komen, die *generaal* of *nationaal* zijn zou (in  
tegenstelling, eenzijdig met *ecumenisch*, en  
andertijds met *provinciaal* en *particulier*) maar  
door het gedwongen wegblijven van meer dan  
een derde der Nederl. Kerken, en dat juist van  
het sterkste en bloeiendste deel, is het slechts  
een Synode geweest van twee der drie groote  
provincies, waarin alle Nederlandsche Kerken  
werden ingedeeld; gelijk zij dan ook zelve in  
het opschrift harer Acta zich aldus betitelde,  
in verschillende besluiten zijn uitdrukkelijk  
van een Generale Synode onderscheidde, en  
bepaalde dat zulk een Generale Synode, zoo  
mogelijk, enkele maanden later zou gehouden  
worden. En de Dordtsche Synode van 1574  
noemde zich zeker *provinciaal* (in tegenstel-  
ling eenzijdig met *nationaal* of *generaal*, en  
andertijds met *particulier*), maar dan niet in  
denzelden zin, als waarin dat woord later  
gebruikt werd, want uit twee provincies waren  
de Kerken aldaar samengeroepen, en uit beide  
waren zij ook opgekomen, voor zoover de  
Spanische legers het niet verhindert hadden.  
Die twee Synoden kunnen dus niet zoo maar  
als *generaal* en *provinciaal* van elkander on-  
derscheiden worden. Eerder waren zij beide  
een middensoort. En al was er dan ook voorts  
groot verschil in den omvang van beider  
werkzaamheden, hierin kwamen zij toch beide  
weer overeen, dat zij voor onze Nederlandsche  
Kerken inderdaad geweest zijn de twee eigen-  
lijk gezegde constituerende Synoden: die van  
Emden, om den grondslag te leggen, en voorts  
voor den toestand van vervolging en verstrooiing;  
die van Dordrecht, om nu op dien grondslag  
voort te bouwen in den toestand van aan-  
vankelijke vrijheid. Toch is men er destijds  
bijzonder op gesteld geweest, dat die twee vrij-  
gelijksoortige en uiterst gewichtige Synoden door  
denzelfden praesides zouden geleid worden; geens-  
zins om daarvan een regel te maken, maar  
omdat het in dien tijd voor de goede consti-  
tutie der Kerken van belang geacht werd. En  
juist daarom zie ik in die benoeming ook  
thans nog een antecedent, waarop men zich  
beroepen mag.

3. Ook al zou men de Emden Synode ge-  
heel met een *generale* of *nationale* willen ge-  
lijkenstellen, dan geeft toch nog haar praesides  
een antecedent. Immers, de Synode, die ge-  
volgd is op die van 1574, was de Nationale  
Dordtsche van 1578; en in die Synode (waar  
Daathen tegenwoordig was en dus vanzelf tot  
praesides werd aangewezen) is wederom dezelfde  
Gaspar van der Heyden tot assessor benoemd,  
d. w. a. hij moest den praesides bij de leiding  
helpen en eventueel zelf als zoodanig optre-  
den. Het zou dus zeer gemakkelijk hebben  
kunnen gebeuren, dat hij na den eersten dag  
voor goed praesides was geworden, en dan drie-  
maal achtereen als zoodanig de Nederlandsche  
Synoden geleid had, van welke Synoden dan  
toch in ieder geval twee geheel gelijksoortig  
waren. En dit is waarlijk niet het eenige  
voorbeeld van een Synodalen praesides, die in  
de onmiddellijk volgende gelijksoortige Synode  
tot assessor benoemd werd. Bij de *generale* of  
*nationale* Synode was Arnoldus Cornelis, die  
in Zuid-Holland de kerkelijke leider was en  
die in de beide Dordtsche Synoden van 1574  
en 1578 telkens eerste scriba geweest is, in  
de daarop volgende Middelburgsche (1581)  
praesides, en in de toen volgende Haagsche  
(1586) assessor. En dat het ook bij de *provin-  
ciale* en *particuliere* Synoden herhaaldelijk  
voorkam, kan uit hare opzaten nog aan ieder  
blijken; b. v. voor Zuid-Holland uit het door  
M. Soemans uitgegeven Synodaal Register.

4. Nu zou niet gekund hebben, wanneer het  
volstrekt ongeoorloofd geweest was, dat men  
tweemaal achtereen presideerde. Wie in geen  
geval presideeren mocht, zou ook uit den aard  
der zaak niet benoembaar geweest zijn voor  
assessor.

5. Tegenover dit alles staat nu echter, vol-

gens Prof. de Cock, een bepaald verbod in de  
Kerkenordening. Wel niet met zoveel woorden,  
maar dan toch bij gevolgvertrekking. Het  
staat er uitdrukkelijk in, sedert 1578, met be-  
trekking tot Kerkeraden en Classen; en dus,  
wordt gezegd, »dit geldt evenzeer van de par-  
ticuliere en generale Synoden.» Sterk zal men  
dien bewijsgrond wel niet kunnen noemen;  
althans niet zóó sterk, dat men stellig spreken  
kan van een blijkbaar voorschrijft der Kerken-  
ordening; altemin, wanneer feiten voortaan  
zijn, die het tegendeel schijnen aan te  
wijzen. Toch laat zich denken, dat men die  
gevolgvertrekking vasthoudt, zoo er niet nog  
meer ware in te brengen. Maar, en dit is de  
hoofdzak, de geachte schrijver heeft in onze  
oude Kerkenordening een klein artikelje geheel  
over het hoofd gezien. Toen de Emden Syno-  
de in 1571 onze Kerken constitueerde, maakte  
zij ook uitvoerige bepalingen met betrekking  
tot de kerkelijke vergaderingen, bepalingen die  
bina zonder uitzonderingen steeds gehandhaafd  
zijn en ook nu nog gevolgd worden; en in die  
bepalingen (gewoonlijk afgedrukt achter de  
Acta) staat ten aanzien van de Provinciale  
Synoden (Cap. III, art. 6) en dus ook (vol-  
gens Cap. IV, art. 1) ten aanzien van de  
Generale Synoden: »Het ambl van den  
praesides neemt een einde, zoodra de Synode  
hare werkzaamheden eindigt; het zal echter  
de eerstvolgende Provinciale (en dus ook  
Generale) Synode vrijstaan, of denzelfden of  
einen anderen praesides te verkiezen (in den  
oorspronkelijken tekst: »liberum autem erit  
proximo conventui Provinciale vel eundem  
vel alium eligere»). Dat was niet bepaald  
voor de Classen, in de vele artikelen die  
voor hare samenkomsten gemaakt werden.  
En toen nu in 1578, eerst voor de Kerke-  
raden, en daarna voor de Classen het twee-  
maal achtereen presideeren verboden werd,  
werd ditzelfde verbod niet herhaald in de ar-  
tikelen, die over de Synoden handelden. To-  
ch zou zulks waarlijk wel noodig geweest zijn,  
indien toen bedoeld was, dat zoodanig verbod  
ook voor de Synoden zou gelden; want juist  
voor deze was het tegendeel uitdrukkelijk vast-  
gesteld. Dat het bij de Synoden achterwege  
bleef, toont duidelijk dat men daarvoor geen  
behoefte had van een dergelijke bepaling, en  
dat de reeds geldende en aan ieder be-  
kende bepaling, die geheele vrijheid van keuze  
gaf. En niet anders werd gehandeld bij alle  
volgende redacties van de Kerkenordening;  
tegen te meer klem, omdat reeds in 1581  
een afzonderlijk artikel gemaakt werd over de  
praesides van kerkelijke vergaderingen in het  
algemeen (art. 35 in de redactie van 1619).

De gevolgvertrekking, die men hier voor Synoden  
zou willen maken uit hetgeen bepaald was  
voor Kerkeraden en Classen, wordt dus door  
de Kerkenordening zelve zeer duidelijk ge-  
waakt. En voorts zal wel door niemand be-  
twist worden, dat een Synodale bepaling,  
zoolang zij niet gewijzigd of afgeschaft is, hare  
geldigheid houden blijft. Dus ook de boven-  
aangehaalde bepaling van de Emden Synode.

6. Inderdaad kan ook aan Synoden een  
vrijheid gelaten worden, die aan Kerkeraden  
en Classen moest ontzegd worden; want in  
laatstgenoemde vergaderingen, die zoo vaak  
samenkomen, en die dan zoo vele zaken te  
behandelen hebben, en die voortdurend  
met het praktische leven in aanraking komen,  
en waarin een heerschtuchtig predikant licht-  
lijk geen genoegzaam tegenwicht zou vinden,  
was er anders inderdaad veel gevaar, dat de  
oude hiërarchie weer zou binnensluipen. Bij  
Synoden, die slechts zelden bijeenkomen, en  
die dan een veel beperkter werkring hebben,  
en die minder onmiddellijk met het praktische  
leven te doen hebben, en waarvoor Classen of  
Provincies ieder hare meest geschikte Dien-  
aren afvaardigen, was wel weinig gevaar, dat  
er weer een soort van bisschoppazetel komen  
zou. En daar nu een beginsel van ons kerk-  
recht is, dat de meerdere vergaderingen nooit  
zonder noodzaak beperkende bepalingen  
maken, is het waarlijk niet vreemd, maar eer-  
der zeer begrijpelijk, dat men in de keuze  
van een praesides de Synoden vrijliet.

7. Natuurlijk werd nu echter met die vrij-  
heid niet bedoeld, dat voortdurend herkie-  
zing als het ware regel zou worden. Integen-  
deel, afwisseling werd zeer zeker wenschelijk  
geacht. In dat opzicht ben ik het met Prof.  
de Cock geheel eens. Zoo nu zijnerzijds maar  
erkend wordt, dat er een groot onderscheid  
is tusschen »wenschelijk verklaren» en »ge-  
biedend voorschrijven». Wanneer de Synode,  
als bij uitzondering, den vorigen praesides  
wederom als zoodanig benoemt, dan moet zij  
daarvoor een bepaalde en genoegzame reden  
hebben. En die was er inderdaad voor de  
Synoden, die in Sept. 1891 en in Juni 1892  
Prof. Kuyper benoemden; deels in de om-  
standigheid, dat die twee buitengewone Syno-  
den, wel niet formeel, maar dan toch mate-  
riëel, eigenlijk een voortzetting waren van de  
Synode, die voortafging; deels, en vooral, in  
het feit, dat zij bijna uitsluitend bestemd  
waren om het aangevangen werk van de kerke-  
lijke vereeniging voort te zetten en zoo moge-  
lijk te voltooien, waarvoor dan zeer dienstig  
geacht werd (en de uitkomst heeft dit niet  
gelogenstraft), dat men bij de ééne zeer ge-  
wichtige handeling ook dezelfde leiding be-  
hield. En dus was ongeveer dezelfde reden, als  
die ook in de 16e eeuw onze constituerende  
Synoden bewogen heeft, zoo veel mogelijk  
dezelfde mannen in het moderneren te hebben.

8. Wat betreft de bevoegdheid van een emeritus-  
predikant, om als zoodanig lid te zijn van kerke-  
lijke vergaderingen.

9. Deze bevoegdheid wordt door Prof. de  
Cock ontkennd; edoch, zonder eenigen bewijs-  
grond uit de Kerkenordening, zonder eenige  
poging om het ook maar bij gevolgvertrekking  
daaruit af te leiden, en zonder eenig beroep,  
hetzij op Provinciale, Classische en Kerkerads-  
regelingen, of wel op hetgeen volgens de ge-  
schiedenis kerkelijke usantie was. Nu, dit is te  
begrijpen; maar toch geenszins toe te laten.  
Wanneer sprake is van wettigheid of onwettig-  
heid, moet toch immers eerst en vooral onder-  
zocht worden, wat kerkrechtelijk geldt. En zeer  
zeker laten de bronnen ons hier niet in ver-  
legenheid; tenzij dan door den grooten over-  
vloed van stof.

10. In de Kerkenordening zelve staat alleen de  
algemeene bepaling (Art. 13), dat een emeritus-  
predikant »de eere en den naam eens Dienaars  
behoudt». Met die »eere» kan het tractement  
niet bedoeld zijn; want over het pensioen  
wordt in datzelfde artikel nog afzonderlijk ge-  
handeld. Maar wat dan? Het kan moeilijk iets  
anders beteekenen, dan dat de predikant wel  
van alle »verplichting tot dienstwerk ontslagen  
wordt, maar toch alle bevoegdheid, die hij vroeger  
had, geheel behoudt. Wie hem die bevoegd-  
heid, hetgeen geheel of ten deele, ontzegt, kan  
toch niet geacht worden, hem »als Dienaar»,  
juist in die kwaliteit van Dienaar, »te eeren».

Reeds op ieder ander gebied zou het tegen-  
strijdig zijn, wanneer een bestuur zijne eere-

leden' buiten de deur sloot; maar dan nog  
veel meer op het kerkelijk gebied, waar een  
predikant levenslang aan den kerkedienst ver-  
bonden wordt, en dus ook, al kan hij zijn  
dienst niet genoegzaam meer waarmaken, zoo-  
dat hij emeritus moet verklaard worden, toch  
nog een roeping heeft om te doen, wat hij kan.

Inderdaad is in onze Kerken die bepaling  
dan ook bijna overal aldus opgevat. Zij is in  
Provinciale en Classische regelingen nader uit-  
gewerkt en toegepast; zeker wel met eenig  
onderscheid in de toepassing, waartoe aanle-  
ding en vrijheid was, omdat de Kerkenorde-  
ning slechts een algemeene uitdrukking be-  
vatte; maar dan toch, behoudens enkele uit-  
zonderingen, altijd in dien zin, dat een emeritus-  
predikant, met betrekking tot zijn Kerkeraad,  
Classe en Synode, de bevoegdheid, die hij  
vroeger had, behield, zij het ook soms met  
eenige beperking. Laat mij nu de vele bepa-  
lingen, die hierover gemaakt zijn, de volgende  
mogen aanvoeren:

Voor geheel Friesland gold de bepaling, die,  
wat haar tweede gedeelte betreft, ook in de  
laatste uitgave van het Kerkerad Wetboek voor  
Friesland is opgenomen: »Geen Emeritus blijft  
lid van den Kerkeraad, zonder speciale ver-  
kiezing [hetgeen echter niet zeggen wil, dat  
hij als »onderling» moest verkozen zijn]; doch  
behoudt zitting in zijne Classe, indien hij zulke  
begeert» (a. w. Ed. 1806, Art. XIX, art. 3).

Voor de geheele provincie Utrecht golden  
de bepalingen (alle te vinden in het Utrechts  
Synodaal Handboekje, blz. 76 v. g.). »Emeritus-  
predikanten moeten, daar zij woenen, nog, zoo-  
ver mogelijk, alle diensten doen, 't zij met  
zieken te bezoeken, 't zij met catechiseeren,  
enz., zoo veel hunne dispositie toelaat» (be-  
palingen uit de jaren 1654 en 1656).

»Zij behouden, volgens de K. O. art. 13,  
alle eere; waarover eens eene quaestie ontstaat  
zijnde, de Synodus heeft vermaand, de eeren  
van emeritus predikant te bewaren, en de  
quaestie hierover aan de reedelijke en  
discrete van de Classis gereconsideerd en  
gelaten» (uit de jaren 1662 en 1663).

»Aan Dr. Rappardus, Emer. pred. van Neder-  
horst den Berg Salvo Honore, een conclusie-  
rende zoowel als een adviseerende stem in alle  
Classische vergaderingen toegestaan, en ook  
het deelen in de Classische commissien met  
het daaraan geannexeerde Viatium, alsook een  
deelen in de Classische penningen van examina  
enz., wanneer zijn opvolger niet tegenwoordig  
is» (uit het jaar 1801).

»Even gelijk Dr. de Krijff, Emer. pred. van  
Lopik en Cabauw Salvo Honore, zoo (d. i. die)  
gecommitterd is naar deze Synodus, en van  
derzelve geconmitterd om de Correspondentie  
met de Synodus van Noord-Holland waar te  
nemen.»

In de Classe van Dordrecht was bepaald  
(Ordinatie enz. Cap. XIV, art. 2; Ed. 1686,  
blz. 34; Ed. 1716, blz. 69): »Emeritus in de  
Classis comparerende behoudt een adviseerende  
stem»; heigcen in 1705 aldus gewijzigd werd  
(Ed. 1785, blz. 118): »Emeriti, lid willende  
blijven van de Classis, moeten de boeten be-  
talen, ten waren zij 't oudste lid van de Classis  
waren.»

In de Classe van Gorinchem was de vastge-  
stelde regel (Wetboek enz., blz. 31): »1°. Een  
Emeritus-predikant mag Kerkeraad beleggen,  
als er in zijne plaats een ander beroepen zal  
worden en heeft in die te done beroeping  
eene stem. 2°. Emeriti hebben een adviseer-  
ende en concludeerende stem in de Class